

LGBT un viņu draugu apvienība "Mozaika"

Reģ.nr. 40008100122 | Stabu iela 19-2, Rīga, LV-1011

+371 28440340 | office@mozaika.lv | www.mozaika.lv

Rīga

2021.gada 16.novembris
Nr.16112021

Tiesībsarga birojam
tiesibsargs@tiesibsargs.lv

Labklājības ministrijai
lm@lm.gov.lv

Saeimas Sociālo un darba lietu komisijai
sociala.komisija@saeima.lv

Par likumu "Grozījumi Valsts sociālo pabalstu likumā"

"LGBT un viņu draugu apvienība "Mozaika"" (turpmāk – Mozaika) ir nevalstiska organizācija, kas dibināta ar mērķi uzlabot lesbiešu, geju, biseksuāļu, transpersonu (turpmāk – LGBT) tiesisko stāvokli Latvijā. Mozaikas dibinātājus, biedrus un atbalstītājus vieno izpratne par to, ka veselīga un stipra demokrātija var veidoties valstīs, kur katrs iedzīvotājs jūtas līdzvērtīgs, brīvs veidot savu profesionālo un privāto dzīvi pēc saviem ieskatiem un drošs par to, ka valsts viņa tiesības aizstāvēs. Lai sasniegtu mērķus Mozaika iestājas par neiecietības izskaušanu uz seksuālās orientācijas pamata un dzimuma identitātes vai tās izpausmes pamata; Latvijas normatīvo aktu sakārtošanu, atbilstoši starptautiskajām normām un citu valstu labajai praksei cilvēktiesību jomā; sabiedrības izglītošanu par dažādu seksuālo orientāciju un dzimumu identitāšu esamību un citiem ar to saistītiem jautājumiem; sabiedrības izpratnes par ģimenes modeļu dažādību un šo ģimeņu tiesību juridiskas atzīšanas sekmēšanu un aizsardzību.

Saeimā 2021.gada 6.maijā steidzamības kārtībā 2.lasījumā tika pieņemts likums "Grozījumi Valsts sociālo pabalstu likumā"¹, kas stāsies spēkā 2022.gada 1.janvārī. Likuma grozījumi paredz, ka no 2022.gada 1.janvāra ģimenes valsts pabalsta apmērs būs atkarīgs no tā, par cik **faktiski audzināmiem bērniem vecumā no viena gada līdz 20 gadu vecumam** persona saņem ģimenes valsts pabalstu. Līdz 2021.gada 31.decembrim pabalsta apmērs ir atkarīgs no tā, kurš pēc kārtas bērns ir piedzimis.

Vienlaikus ar šiem grozījumiem likumdevējs ir noteicis iespēju vienam no laulātajiem, pamatojoties uz otra laulātā labprātīgu piekrišanu, saņemt ģimenes valsts pabalstu **par visiem kopīgi audzināmajiem bērniem, ne tikai par saviem bioloģiskajiem bērniem**. Iespēja

¹ LR likums: Grozījumi Valsts sociālo pabalstu likumā. Pieņemts: 06.05.2021. Redakcija: 15.11.2021.

laulātajam saņemt pabalstu par visiem ģimenē kopīgi audzināmajiem bērniem ir būtiska, jo no tā atkarīgs kopējais pabalsta apmērs. Līdz šim pabalstu par sava laulātā bērnu, kurš nav abu kopīgs bērns, otrs laulātais saņemt nevarēja.

Lai šo iespēju izmantotu, laulātajam, kurš saņem ģimenes valsts pabalstu par savu bērnu, jāiesniedz iesniegums Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūrai (VSAA) par labprātīgu atteikšanos no viņam piešķirtā pabalsta turpmākās saņemšanas, piekrītot, ka pabalstu turpmāk saņems otrs laulātais. Savukārt, laulātajam, kurš nav bērna vecāks, jāiesniedz iesniegums pabalsta piešķiršanai par šo bērnu.

Mozaīka vērš vēstules adresātu uzmanību uz faktu, ka likuma grozījumos sniegtās iespējas – saņemt palielinātu ģimenes valsts balstu – **būtisks priekšnosacījums ir laulības fakts** un, ja pāris dzīvo kopā neregistrētā laulībā un audzina bērnus, kas nav abu kopīgie bērni, tad **vienam no viņiem saņemt pabalstus par visiem bērniem tiesību nav**. Mozaīka norāda, ka šādā formā pieņemtie likuma grozījumi ir izslēdzoši un tos nav iespējams piemērot tādām ģimenēm, kuras veido viendzimuma partneru ģimenes, kur bērnus kopā audzina divi vīrieši vai divas sievietes. Šāda situācija **norāda uz likuma grozījumu neatbilstību Satversmei** tiktāl, ciktāl tiesības uz palielinātu ģimenes valsts pabalstu nav pieejamas viendzimuma partneru ģimenēm, kurās katram partnerim ir savi bērni, taču nevienam no partneriem nav tiesības atteikties no viņam piešķirtā ģimenes valsts pabalsta turpmākās saņemšanas, piekrītot, ka pabalstu turpmāk saņems otrs partneris.

Ģimenes valsts pabalsts, kas ieviests jau 1992.gadā, ir šobrīd vienīgais universālais pabalsts un kuru regulāri saņem **visas ģimenes ar bērniem Latvijā**. Līdzšinējais regulējums paredzēja, ka ģimenē, kura kopīgi audzina bērnus, ģimenes valsts pabalstu vecāki saņem dalīti, piemēram, par vienu bērnu pabalstu saņem viens vecāks, bet par otru – otrs vecāks. Šāda kārtība neietekmēja ģimenes valsts pabalsta apmēru, tomēr jau līdz šim pastāvēja nianse attiecībā uz piemaksu aprēķinu. Jaunais regulējums paredz atteikties no sarežģīti administrējamās piemaksu sistēmas ar mērķi sistēmiski sakārtot universālā atbalsta sistēmu ģimenēm ar bērniem un vienlaikus **nosaka lielāku finansiālo atbalstu ģimenēm ar bērniem**, tai skaitā palielinoties bērnu skaitam ģimenē. Tādējādi likuma grozījumi no 2022.gada 1.janvāra paredz, ka ģimenes valsts pabalsta apmērs ir atkarīgs no audzināmo bērnu skaita, kā arī neparedz turpmāk izmaksāt piemaksu. Ģimenes valsts pabalsts tiks izmaksāts atbilstoši esošo audzināmo bērnu skaitam, vienlaikus paredzot iespēju, ka vienam vecākam ir tiesības atteikties no ģimenes valsts pabalsta saņemšanas par labu otram vecākam, **tādējādi nodrošinot lielāku ģimenes valsts pabalsta apmēru visai ģimenei**.

Likumdevējs, izstrādājot jauno regulējumu, nav radījis tādu ģimenes valsts pabalsta sistēmu, kura būtu vienlīdzīgi piemērojama arī viendzimuma partneru ģimenēm, kuras Latvijā nevar būt laulībā. Esošo regulējumu attiecībā uz viena vecāka tiesībām atteikties no pabalsta saņemšanas par labu otram vecākam, tādējādi palielinot ģimenes valsts pabalsta apmēru visai ģimenei, nav iespējams piemērot viendzimuma partneru ģimenēm, jo būtisks priekšnoteikums šādu tiesību izmantošanai ir laulības pastāvēšana starp bērnu vecākiem. Civillikuma 35.panta otrā daļa paredz, ka laulība starp viena dzimuma personām ir aizliegta, tādējādi nepastāv likumiska veida, kādā viendzimuma partneru ģimenes savas attiecības var juridiski reģistrēt.

Izstrādājot likuma grozījumus, **likumdevējs nav paredzējis tiesiskus risinājumus** situācijai risināšanai, uz ko norāda arī informācija likuma grozījumu anotācijā: *“Gadījumā, ja nav noslēgta laulība, tad VSAA nevarēs konstatēt 3.personas tiesiskumu saņemt ĢVP par citas*

personas bērniem, nevarēs identificēt kopdzīves faktu, kā arī faktu, ka šī trešā persona audzina bērnu.”².

Mozaīka vērš uzmanību, ka likumprojekts attiecīgajiem grozījumiem Saeimas prezidijam **tika iesniegts 2021.gada 30.martā**, proti, periodā, kurā Satversmes tiesa jau bija pasludinājusi 2020.gada 11.novembra spriedumu lietā Nr.2019-33-01, kurā Satversmes tiesa nosprieda atzīt Darba likuma 155.panta pirmo daļu, ciktāl tā neparedz aizsardzību un atbalstu bērna mātes partneri sakarā ar bērna piedzimšanu, par neatbilstošu Satversmes 110.panta pirmajam teikumam. Savā spriedumā Satversmes tiesa norādījusi, ka Satversmes 110.panta pirmais teikums kopsakarā ar cilvēka cieņas principu un personas tiesībām uz privātās dzīves neaizskaramību **nosaka valsts pienākumu aizsargāt un atbalstīt arī viendzimuma partneru ģimenes³**. Tāpat Satversmes tiesa norādījusi, ka **likumdevējam ir pienākums nodrošināt citstarp arī viendzimuma partneru ģimenes juridisku aizsardzību un paredzēt arī šādai ģimenei atbilstošus sociālās un ekonomiskās aizsardzības un atbalsta pasākumus**, ievērojot vispārējos tiesību principus un citas Satversmes normas. Lai gan likumdevējs bauda noteiktu rīcības brīvību gan viendzimuma partneru ģimenes attiecību tiesiskā regulējuma, gan ģimenes sociālās un ekonomiskās aizsardzības pasākumu formas un satura noteikšanā, **likumdevējam nav rīcības brīvības izvēlēties, vai šādai ģimenei vispār ir jānodrošina juridiskā aizsardzība, kā arī ekonomiskā un sociālā aizsardzība un atbalsts⁴**.

Likumprojekta virzības sākuma stadijā, pirms tā pieņemšanas 1.lasījumā, Satversmes tiesa pasludināja 2021.gada 8.aprīlā spriedumu lietā Nr.2020-34-03, kurā Satversmes tiesa nosprieda atzīt Ministru kabineta 2009.gada 27.oktobra noteikumu Nr.1250 „Noteikumi par valsts nodevu par īpašuma tiesību un ķīlas tiesību nostiprināšanu zemesgrāmatā” 13.punktu, ciktāl tas attiecas uz mantojuma atstājēja pārdzīvojušo tā paša dzimuma partneri, kuram ar mantojuma atstājēju bija izveidota ģimene, par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 110.pantapirmajam teikumam. Šajā spriedumā Satversmes tiesa papildus iepriekš atzītajam norādīja, ka **likumdevējam jā rūpējas, lai tiesiskais regulējums nodrošina viendzimuma partneru ģimenēm ne vien formālu juridisku atzīšanu, bet arī juridisko aizsardzību un sociālo un ekonomisko aizsardzību un atbalstu⁵**.

Mozaīka uzskata, ka izstrādājot likuma grozījumus, **likumdevējam bija pienākums ņemt vērā** jau tajā brīdī pastāvošās Satversmes tiesas atziņas un norādījumus attiecībā uz likumdevēja pozitīvo pienākumu radīt **jēgpilnu tiesisko regulējumu, kas nodrošina vienlīdzīgu juridisko, ekonomisko un sociālo aizsardzību** viendzimuma partneru ģimenēm. Likumdevēja rīcība tikvien kā aprobežojoties ar fakta konstatāciju par to, ka izstrādājamais regulējums nebūs piemērojams tādos gadījumos, kad nav noslēgta laulība (jo VSAA nevarēs konstatēt 3.personas tiesiskumu saņemt ģimenes valsts pabalstu par citas personas bērniem, nevarēs identificēt kopdzīves faktu, kā arī faktu, ka šī trešā persona audzina bērnu) **neatbilst labas likumdošanas principam un cilvēka cieņas principam**, kas izriet no Satversmes

² Latvijas Republikas Saeima – Likumprojekta “Grozījumi Valsts sociālo pabalstu likumā” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija). Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS13/saeimalivs13.nsf/0/0C06E7CA968AAA8BC22586A80021009D?OpenDocument#B>

³ 2020.gada 11.novembra Satversmes tiesas spriedums lietā Nr.2019-33-01, 12.2.punkts. Pieejams: https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2019/12/2019-33-01_Spriedums-3.pdf

⁴ Ibid.

⁵ 2021.gada 8.aprīļa Satversmes tiesas spriedums lietā Nr.2019-34-03, 10.2.punkts. Pieejams: https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2020/07/2020-34-03_spriedums.pdf

1.panta. Vienlaikus likumdevēja izstrādātais un pieņemtais likums tiktāl, ciktāl tas neparedz tiesības viendzimuma partneru ģimenēs bērna vecākam tiesības atteikties no ģimenes valsts pabalsta saņemšanas par labu otram partnerim, tādējādi radot iespēju palielināt viendzimuma partneru ģimenes pabalsta apmēru, kas saistīts ar bērnu aprūpi, **neatbilst Satversmes 110.panta pirmajai daļai.**

Mozaīka vērš uzmanību uz to, ka viendzimuma partneru ģimenēs, nepastāvot tiesībām vienam no vecākiem atteikties no ģimenes valsts pabalsta saņemšanas par labu otram partnerim, šīs ģimenes tiek nostādītas nevienlīdzīgā situācijā iepretim tādām ģimenēm, kuras ir tiesīgas savā starpā noslēgt laulību. Šādai atšķirīgai attieksmei pastāv diskriminācijas pazīmes, jo par pamatu atšķirīgai tiesību normu piemērošanai ir apstākļi, kas saistīti ar personu, kuras veido ģimeni, seksuālo orientāciju, kas ir aizliegtais diskriminācijas kritērijs, kuram nav leģitīma mērķa un objektīva pamatojuma, kā rezultātā likumdevēja pieņemtais regulējums **neatbilst Satversmes 91.panta otrajam teikumam.**

Ņemot vērā iepriekšminēto, Mozaīka lūdz šīs vēstules adresātus atbilstoši savai kompetencei rast risinājumu aprakstītajai situācijai un:

1. Saeimas Sociālo un darba lietu komisijai sadarbībā ar Labklājības ministriju uzsākt darbu pie likumprojekta izstrādes ar mērķi veikt grozījumus Valsts sociālo pabalstu likumā, lai novērstu šajā vēstulē identificēto problēmu un nodrošinātu viendzimuma partneru ģimenēs vecākam tiesības atteikties no ģimenes valsts pabalsta saņemšanas par labu otram partnerim.
2. Tiesībsarga birojam uzsākt pārbaudes lietu, veicot novērtējumu likumdevēja pieņemtajiem grozījumiem Valsts sociālo pabalstu likumā, lai konstatētu, vai tas nepārkāpj viendzimuma partneru ģimeņu pamattiesības tiktāl, ciktāl grozījumi neparedz viendzimuma partneru ģimenēs vecākam tiesības atteikties no ģimenes valsts pabalsta saņemšanas par labu otram partnerim.

Mozaīka pateicas Saeimas Sociālo un darba lietu komisijai, Labklājības ministrijai un Tiesībsarga birojam par līdzšinējo sadarbību un Mozaīkas viedokļa uzklauššanu. Vienlaikus, cerot uz turpmāku sadarbību, Mozaīka ir gatava līdzdarboties ar iesaistītajām pusēm situācijas risinājuma izstrādei.

Ar cieņu

Biedrība "LGBT un viņu draugu apvienība "Mozaīka""

Šis dokuments ir parakstīts ar drošu elektronisko parakstu un satur laika zīmogu.

Valdes priekšsēdētāja

Kristīne Garina

Kaspars Zālītis, together@mozaika.lv